

การจัดการความรู้ (Knowledge Management)

เรื่อง การเสริมสร้างประสิทธิภาพ
ระบบการลาดตระเวนเชิงคุณภาพในพื้นที่อนุรักษ์

สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๔
กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๒

คำนำ

การจัดการความรู้เรื่องนี้มีผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ สงวน คุ่มครอง พันธุ์ ดุแลพื้นที่ป่าอนุรักษ์ มีแนวทางการดำเนินงานที่มีระบบการคุ้มครองป้องกันพื้นที่ให้มีความเข้มแข็งบนหลักการใช้วิชาการนำการจัดการ มีการทำงานบนพื้นฐานของข้อมูลที่เป็นวิทยาศาสตร์ โปร่งใส ตรวจสอบได้ เป็นไปตามเป้าหมายเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล จึงมีการพัฒนาระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพแผนใหม่ หรือ SMART PATROL เป็นระบบลาดตระเวนที่ใช้ศาสตร์แห่งความรู้หลายๆ ด้าน เช่น ความรู้ทางด้านเทคโนโลยี ความรู้ทางด้านพื้นที่อนุรักษ์ ความรู้ทางด้านกฎหมาย ความรู้ทางด้านชุมชน เป็นต้น มาประกอบการใช้บริหารจัดการพื้นที่อนุรักษ์

ด้วยสถานการณ์และแนวโน้มการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อนุรักษ์ ที่สำคัญที่นอกเหนือจากการใช้ศาสตร์แห่งความรู้หลาย ๆ ด้านแล้ว นั่นก็คือการพัฒนาบุคลากรที่ดูแลรักษาพื้นที่อนุรักษ์ ทั้งที่เป็นนักวิชาการ เจ้าพนักงาน พืักษ์ป่า พนักงานราชการ และลูกจ้าง ที่ทำหน้าที่ดูแลผืนป่าอนุรักษ์ให้มีศักยภาพ บุคคลเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนในการพัฒนาองค์ความรู้ในด้านที่เกี่ยวข้องกับตนเอง เพื่อเพิ่มศักยภาพในการปฏิบัติงาน

ผลการปฏิบัติงานลาดตระเวนแผนใหม่ในปัจจุบันส่งผลให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ ทำให้องค์กรมีการทำงานให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ปัจจุบัน มีการทำงานที่สื่อสารกับบุคคลภายในองค์กรทุกระดับชั้น มีการกระจายอำนาจการทำงาน ช่วยกันผลักดันงานให้บรรลุผลสำเร็จ ตอบสนองต่อสถานการณ์ปัจจุบันอย่างแท้จริง ซึ่งสิ่งเหล่านี้คือวัตถุประสงค์หลักของการทำงาน

คณะกรรมการจัดการความรู้ (KM)
ของสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๔ (ตาก)

กันยายน ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	
สารบัญ	
บทที่ ๑ สถานการณ์พื้นที่อนุรักษ์ในประเทศไทย	๑
บทที่ ๒ ระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพ	๓
ระบบการลาดตระเวนพื้นที่อนุรักษ์ในอดีต	๓
ระบบการลาดตระเวนพื้นที่อนุรักษ์แผนใหม่	๓
องค์ประกอบที่จำเป็นต้องมีถ้าหากต้องการการทำงานเชิงคุณภาพ	๕
ประโยชน์ของงานลาดตระเวนแผนใหม่ในพื้นที่อนุรักษ์	๘
บทที่ ๓ องค์ความรู้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการลาดตระเวนพื้นที่ป่าอนุรักษ์	๙
องค์ความรู้เรื่องพื้นที่อนุรักษ์	๙
องค์ความรู้ด้านการสื่อสารภายในองค์กร	๙
องค์ความรู้ด้านการจัดระบบการลาดตระเวน	๙
องค์ความรู้เรื่องเครื่องมือและเทคโนโลยี	๑๐
องค์ความรู้ฐานข้อมูลลาดตระเวน SMART	๑๓
บทที่ ๔ คู่มือที่ปฏิบัติงานลาดตระเวนเชิงคุณภาพ	๑๗
บทที่ ๕ ผลการดำเนินการลาดตระเวนเชิงคุณภาพของสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๔	๑๙
บทที่ ๖ การถ่ายทอดองค์ความรู้	๒๖
กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้	๒๖
การถ่ายทอดองค์ความรู้ลาดตระเวนเชิงคุณภาพหลักสูตรที่ ๑	๒๗
การถ่ายทอดองค์ความรู้ลาดตระเวนเชิงคุณภาพหลักสูตรที่ ๒	๒๙
หัวใจสำคัญของการทำงานระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล	๒๙
เอกสารอ้างอิง	๓๐
ภาคผนวก	

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
ตารางที่ ๑	การดำเนินงานระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพของพื้นที่อนุรักษ์ในสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๔	๒๐
ตารางที่ ๒	ปริมาณการลาดตระเวนของพื้นที่อนุรักษ์ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๖๒	๒๑

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
ภาพที่ ๑ วงจรการจัดการแบบยืดหยุ่นตามสถานการณ์ (Adaptive management cycle) และประโยชน์ของข้อมูล (ปรับปรุงจาก BPAMP ๒๐๐๖)	๔
ภาพที่ ๒ องค์ประกอบของระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพ SMART Patrol System	๖
ภาพที่ ๓ การฝึกอบรมเทคนิคลาดตระเวนและการใช้อุปกรณ์ GPS เชื่อมทิศแผนที่และแบบฟอร์มบันทึกข้อมูลลาดตระเวน ระยะเวลา ๗ วัน	๖
ภาพที่ ๔ เจ้าหน้าที่ฐานข้อมูล SMART เข้ารับฝึกการใช้โปรแกรมฐานข้อมูล SMART	๗
ภาพที่ ๕ ทีมลาดตระเวนมีการวางแผนลาดตระเวนร่วมกันนำโดยผู้ช่วยหัวหน้าพื้นที่อนุรักษ์	๗
ภาพที่ ๖ โปรแกรมฐานข้อมูล SMART ใช้สำหรับจัดเก็บข้อมูลลาดตระเวนเชิงคุณภาพ	๑๔
ภาพที่ ๗ ตัวอย่างรายงานลาดตระเวนประจำเดือนที่จัดทำขึ้นแบบสำเร็จรูปในโปรแกรม SMART	๑๖
ภาพที่ ๘ คู่มือเทคนิคการลาดตระเวนเชิงคุณภาพ	๑๘
ภาพที่ ๙ ศูนย์ประสานงานลาดตระเวนเชิงคุณภาพสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๔	๒๒
ภาพที่ ๑๐ จำนวนวันลาดตระเวนของพื้นที่อนุรักษ์ ๑๙ แห่ง ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ - ๒๕๖๒	๒๓
ภาพที่ ๑๑ จำนวนระยะทางลาดตระเวน (กม.) ของพื้นที่อนุรักษ์ ๑๙ แห่ง ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ - ๒๕๖๒	๒๓
ภาพที่ ๑๒ แผนที่แสดงการครอบคลุมการลาดตระเวนของพื้นที่อนุรักษ์ ๑๙ แห่ง ของสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๔ ระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๖๐ ถึง กันยายน ๒๕๖๑	๒๔
ภาพที่ ๑๓ แผนที่แสดงการครอบคลุมการลาดตระเวนของพื้นที่อนุรักษ์ ๑๙ แห่ง ของสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๔ ระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๖๑ ถึง กันยายน ๒๕๖๒	๒๕
ภาพที่ ๑๔ เจ้าหน้าที่ลาดตระเวนเรียนรู้วิชาการแผนที่ เชื่อมทิศ GPS และแบบฟอร์มบันทึกข้อมูลลาดตระเวน	๒๘
ภาพที่ ๑๕ เจ้าหน้าที่ลาดตระเวนการเรียนรู้เทคนิค และยุทธวิธีการลาดตระเวน	๒๘
ภาพที่ ๑๖ เจ้าหน้าที่ฐานข้อมูลของสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๔ เรียนรู้การใช้โปรแกรมฐานข้อมูลลาดตระเวน	๒๙

บทที่ ๑

สถานการณ์พื้นที่อนุรักษ์ในประเทศไทย

ตลอดระยะเวลาเกือบครึ่งศตวรรษ ในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติภายใต้พระราชบัญญัติสำคัญสองฉบับ คือ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ และพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้พิสูจน์ให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ว่า ผืนป่าต้นน้ำลำธารที่ยังคงสภาพดั้งเดิมไว้มากที่สุด คือผืนป่าที่เป็นอุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเท่านั้น ซึ่งรวมกันเป็นพื้นที่เพียงประมาณ ๑๕% ของพื้นที่ประเทศ คำถามจากนักวิชาการคือ อนาคตจากนี้ไปอุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าจะเป็นเช่นไร อีก ๕๐ ปีข้างหน้าพื้นที่เหล่านี้จะกลายเป็น ท้องไรท้องนา ชุมชน และรีสอร์ท เหมือนกับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติหรือไม่ หรือในทางตรงกันข้าม อีกครึ่งศตวรรษหน้า พื้นที่อนุรักษ์เหล่านี้จะคงสภาพธรรมชาติดั้งเดิมไว้ได้ ยังมีผืนป่าดึกดำบรรพ์ และสัตว์ป่าน้อยใหญ่ได้รับการฟื้นฟูให้มีประชากรที่มั่นคง สามารถทำหน้าที่ของตัวเองในระบบนิเวศธรรมชาติ ที่จะเป็หลักค้ำจุนสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับชนชาวไทยรุ่นหลัง ให้ได้มีโอกาสมีชีวิตที่มีคุณภาพ

พื้นที่อนุรักษ์จะเป็นเช่นไร คำตอบสำคัญอยู่ที่คุณภาพของการป้องกันรักษาดูแลและจัดการ ข้อมูลจากภาพถ่ายดาวเทียมสามารถพิสูจน์ได้เพียงว่าป่ายังเหลืออยู่เพียงใด มีการแผ้วถางเกิดขึ้นหนักเบาอย่างไร แต่สิ่งที่ภาพถ่ายดาวเทียมบอกเราไม่ได้ว่าไม่กฤษฎา หรือไม่หอมถูกตัดฟันมากมายขนาดไหนในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ สัตว์ป่าถูกล่าหนักเบาตรงไหนในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง คนเข้ามาเก็บหาของป่ามากมายขนาดไหนในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ จากข้อมูลล่าสุดที่ได้รับการพิสูจน์โดยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์พบว่าคุณภาพของผืนป่าอนุรักษ์หลายแห่งค่อยๆ ถูกกัดกร่อน แทะเล็มเสื่อมโทรมลง จากกระแสนการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ทั้งชุมชนท้องถิ่น หรือต่างถิ่น จนกระทั่งป่าหลายแห่งกลายเป็นป่าที่ปราศจากสัตว์ป่า พันธุ์ไม่มีค่าหลายชนิดถูกลักลอบใช้จนใกล้สูญพันธุ์

ด้วยสถานการณ์และแนวโน้มการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อนุรักษ์ดังกล่าว ทางรอดที่สำคัญคือเราต้องช่วยกันพัฒนาบุคลากรที่ดูแลรักษา ทั้งที่เป็นนักวิชาการ เจ้าหน้าที่งานพิทักษ์ป่า พนักงานราชการ และลูกจ้าง ที่ทำหน้าที่ดูแลผืนป่าอนุรักษ์ให้มีศักยภาพ แต่การปลูกใจให้ทำงานอย่างเดียวยังคงไม่สามารถแก้ไขสถานการณ์ได้ เราต้องปฏิวัติระบบงานการดูแลพื้นที่อนุรักษ์ ให้อยู่บนพื้นฐานของข้อมูลทางวิทยาศาสตร์และมีระบบตรวจวัดที่ทันสมัย โปร่งใส ตรวจสอบได้ โดยมีดัชนีชี้วัดการทำงานที่ชัดเจน ด้วยเหตุผลและความมุ่งมั่นนี้ จึงทำให้พวกเราทั้งที่เป็นข้าราชการ และนักวิชาการจากองค์กรเอกชน ได้ร่วมกันริเริ่มอย่างจริงจังที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร และอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานเป็นระยะเวลาไม่ต่ำกว่า ๑๐ ปี ที่ได้พิสูจน์แล้วว่า เจ้าหน้าที่เราสามารถทำได้ หากได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

เมื่อคิดถึงการอนุรักษ์ผืนป่า ตัวชี้วัดความสำเร็จของการอนุรักษ์คงไม่ใช่เพียงการรักษาพื้นที่ป่าให้คงอยู่เท่านั้น ตัวชี้วัดที่สำคัญในผืนป่าแต่ละแห่งคือสัตว์ป่า คุณค่าของการรักษาสัตว์ป่าไว้อาจไม่สามารถอธิบายได้อย่างชัดเจนเหมือนคุณค่าของป่าไม้ ที่มีคุณค่าในการเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร แหล่งผลิตอากาศบริสุทธิ์ และเป็น

พื้นฐานของปัจจัยอื่นๆ ที่สำคัญต่อความอยู่รอดของมนุษย์ แต่คุณค่าของสัตว์ป่าในเชิงเป็นผู้ดุงรักษาระบบนิเวศป่าไม้ และได้รับการพิสูจน์แล้ว เช่น บทบาทของช้างป่าในการช่วยรักษาโครงสร้างป่าและเอื้อให้สัตว์กับอื่นๆ ได้มีแหล่งหากิน บทบาทของนกและแมลงที่ช่วยผสมเกสรและกระจายเมล็ดไม้ และอื่น ๆ ซึ่งคุณค่าทางนิเวศเหล่านี้ เป็นบทบาทที่ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศอย่างเฉียบพลัน หากสัตว์ป่าเหล่านี้สูญพันธุ์ไป

เหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่บางครั้งเป็นเหตุผลที่ผลักดันให้คนทุ่มเททำงานอนุรักษ์สัตว์ป่า คือ การอนุรักษ์สัตว์ป่าใกล้สูญพันธุ์เพื่อให้ได้มีโอกาสดำรงพันธุ์ต่อไปได้ สัตว์ป่าเป็นเสมือนจิตวิญญาณแห่งผืนป่า และเป็นผู้ทำให้ป่าไม่มีชีวิตชีวา เราในฐานะมนุษย์ไม่มีสิทธิ์ที่จะทำลายเผ่าพันธุ์อื่นๆ คุณค่าของสัตว์ป่าในเชิงจิตวิญญาณของการทำงานอนุรักษ์ (Spiritual value) จึงเป็นคุณค่าที่ผลักดันนักจัดการและนักอนุรักษ์ให้เกิดความแน่วแน่งในการทำงานตลอดมา ในบ้านเราตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดคือกรณีห้วยน้ำสืบ นาคะเสถียร ที่ผลงานการช่วยชีวิตสัตว์ป่าจากพื้นที่สร้างเขื่อนรัชชประภากลายเป็นพลังผลักดันกระแสการอนุรักษ์ในสังคมอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน

ในประเทศไทยถึงแม้ว่าจะแบ่งพื้นที่อนุรักษ์ได้เป็นอุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า แต่ไม่ได้หมายความว่าอุทยานแห่งชาติมีบทบาทหลักเรื่องการนันทนาการ และมีบทบาทรองในการอนุรักษ์สัตว์ป่า ดังนั้นจึงขอยกประเด็นเรื่องการจัดการอุทยานแห่งชาติมาเป็นกรณีสำคัญ ส่วนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า จะมีหน้าที่บทบาทโดยตรงต่อการอนุรักษ์สัตว์ป่าตาม พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕

บทที่ ๒

ระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพ

๒.๑ ระบบการลาดตระเวนพื้นที่อนุรักษ์ในอดีต

ในอดีตการบริหารจัดการพื้นที่อนุรักษ์ทั้งในรูปแบบอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า นับตั้งแต่มีกฎหมายด้านการอนุรักษ์สัตว์ป่า โดยมีกฎหมาย ๒ ฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ และพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นต้นมา จะมีที่ทำการหรือสำนักงานพื้นที่อนุรักษ์เป็นหน่วยงานกลางทำหน้าที่อำนวยความสะดวกหรือบัญชาการ ทำการกำหนดแผนงานและควบคุมการปฏิบัติงาน โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็นหน่วยย่อย รับผิดชอบในพื้นที่ที่มอบหมาย มีกำลังผู้ปฏิบัติงาน ยานพาหนะ อาวุธ งบประมาณ และปัจจัยในการทำงานอื่นๆ ซึ่งคนทั่วไปรู้จักในนามของ หน่วยพิทักษ์ป่า ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยจะมีเจ้าหน้าที่ ๑ นาย ทำหน้าที่หัวหน้าหน่วย เจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่า ซึ่งเป็นลูกจ้างประจำหรือพนักงานราชการ และเจ้าหน้าที่ลาดตระเวน ซึ่งเป็นลูกจ้างชั่วคราวรายเดือน หรือรายวัน หรือพนักงานจ้างเหมา ประจำหน่วย ประมาณ ๗-๘ คน ขึ้นอยู่กับอัตรากำลัง และงบประมาณค่าจ้างของหน่วยงานกำกับดูแลพื้นที่ป่าอนุรักษ์นั้นๆ

การลาดตระเวนในอดีตยังไม่เห็นผลการทำงานอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากการลาดตระเวนขาดการทำงานอย่างเป็นระบบ โดยทำงานแบบไม่มีการวางแผน ไม่มีหลักการในการทำงาน ขาดการตรวจวัด ทั้งปริมาณและคุณภาพ ขาดอุปกรณ์ ปัจจัย และงบประมาณ การบันทึกข้อมูลทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า โดยเฉพาะปัจจัยคุกคามต่างๆ ไม่มีการบันทึกหรือไม่มีการเชื่อมโยงกับผลการปฏิบัติงาน และนำไปใช้วางแผนการทำงานลาดตระเวนในพื้นที่อนุรักษ์ นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับคำสั่งหรือคุณภาพของผู้บังคับบัญชาในระดับพื้นที่ และระบบการบำรุงขวัญและกำลังใจให้กับเจ้าหน้าที่ลาดตระเวนให้ได้รับการฝึกฝนความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจให้มีความพร้อมในการปฏิบัติงาน ดังนั้นปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการทำงานลาดตระเวนทั้งสิ้น บทเรียนและการเสนอผลสัมฤทธิ์จากการลาดตระเวนจึงจะเป็นรูปธรรมได้

๒.๒ ระบบการลาดตระเวนพื้นที่อนุรักษ์แผนใหม่

แนวทางการปฏิรูปกลไกการขับเคลื่อนภารกิจการอนุรักษ์ สงวน คุ้มครอง ปันฟู ดูแลพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในประเทศไทย อีกประการสำคัญ คือ ปรับปรุงระบบการคุ้มครองป้องกันพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งบนหลักการ “ใช้วิชาการนำการจัดการ มีการทำงานบนพื้นฐานของข้อมูลที่เป็นวิทยาศาสตร์ โปร่งใส ตรวจสอบได้ และทำให้การบริหารและจัดการพื้นที่อนุรักษ์เข้าสู่มาตรฐานในระดับสากล” ซึ่งเครื่องมือที่รองรับแนวคิดนี้ และถูกนำไปใช้กับพื้นที่ป่าคุ้มครองทั่วโลก คือ **ระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพ**

ระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพ หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า SMART PAROL คือเครื่องมือที่นำหลักการทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงานคุ้มครองดูแลรักษาพื้นที่ป่าคุ้มครองและความหลากหลายทางชีวภาพมีการดำเนินการควบคู่ไปกับการใช้เทคโนโลยี เพื่อให้ระบบมีประสิทธิภาพสูงสุด ถึงแม้จะใช้เทคโนโลยีภาพถ่ายทางอากาศและดาวเทียม แต่ไม่สามารถใช้บ่งบอกสถานการณ์การลักลอบตัดไม้ระดับได้ชั้น

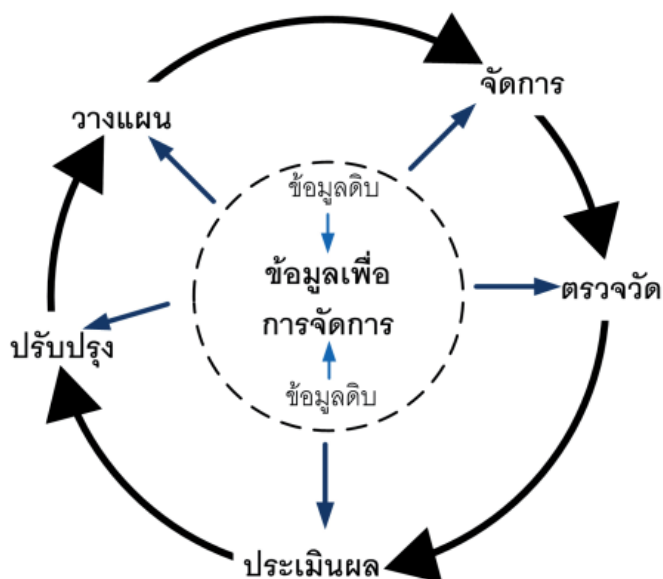

เรือนยอดไม้ หรือสถานการณ์การล่าสัตว์ป่า ปัจจุบันเราสามารถใช้เทคโนโลยีภาพถ่ายดาวเทียม และภาพถ่ายทางอากาศตรวจวัดสถานภาพของพื้นที่ป่าได้อย่างค่อนข้างแม่นยำ และเชื่อถือได้ แต่สำหรับสัตว์ป่าแล้วยังไม่มีเทคโนโลยีสำรวจระยะไกลใดๆ ที่บอกภาวะการณ์ของสัตว์ป่าได้ นอกจากนี้ระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพ ยังมีฐานข้อมูลที่สามารถจับต้องและตรวจสอบได้ ข้อมูลถูกเรียกใช้ได้ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ข้อมูลถูกส่งต่อไปยังผู้บริหารระดับสูงได้อย่างทันเหตุการณ์ นำมาเป็นตัวชี้วัดประสิทธิภาพการทำงานได้อย่างเป็นรูปธรรม ข้อมูลมีมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับระดับสากล

การจัดการข้อมูลในพื้นที่อนุรักษ์นั้น เจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่จัดการพื้นที่อนุรักษ์ ควรตัดสินใจจัดการจากข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน โดยกลุ่มข้อมูลหลักในการจัดการสามารถแบ่งได้เป็น

- ข้อมูลด้านนิเวศวิทยา เช่น สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
- ข้อมูลด้านการป้องกัน เช่น ปัจจัยคุกคามต่างๆ
- ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวและนันทนาการ เช่น ปริมาณและผลกระทบของกิจกรรม
- ข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น ข้อมูลชุมชนที่อยู่ในและรอบพื้นที่อนุรักษ์

การตัดสินใจในการจัดการควรอยู่บนพื้นฐานของกลุ่มข้อมูล ๔ กลุ่มนี้เป็นหลัก โดยข้อมูลจากสี่กลุ่มหลักนี้จะถูกนำไปใช้ในวงจรของการจัดการแบบยืดหยุ่นตามสถานการณ์ (Adaptive management cycle) นอกจากนี้ควรมีระบบการตรวจวัดการประเมินผลในระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพที่ ๑

ภาพที่ ๑ วงจรการจัดการแบบยืดหยุ่นตามสถานการณ์ (Adaptive management cycle) และประโยชน์ของข้อมูล (ปรับปรุงจาก BPAMP ๒๐๐๖)

๒.๓ องค์ประกอบที่จำเป็นต้องมีถ้าหากต้องการการทำงานเชิงคุณภาพ

- หัวหน้าพื้นที่ต้องเข้มแข็ง มีลักษณะเป็นผู้นำ ตั้งใจปฏิบัติการทำงานให้ทำงานอยู่บนพื้นฐานของข้อมูล
- พื้นที่ต้องมีผู้ช่วยที่เข้มแข็ง รับผิดชอบงานลาดตระเวน และมีความเป็นนักวิชาการในตัวด้วย
- ขวัญและกำลังใจดี เจ้าหน้าที่ลาดตระเวน ต้องมีขวัญและกำลังใจ และการสนับสนุนที่ดี
- ติดตามผลต่อเนื่อง เจ้าหน้าที่ลาดตระเวนที่ได้รับการฝึกอบรมตามหลักสูตร ต้องได้รับการติดตามผลอย่างต่อเนื่องจากผู้บังคับบัญชาในพื้นที่และหน่วยเหนือ จากประสบการณ์พบว่าการฝึกอบรมเพียงอย่างเดียวไม่สามารถจะทำให้เกิดระบบลาดตระเวนที่ดีได้
- ค่าเสียอาหาร ควรมีการสนับสนุนค่าเสียอาหารให้ชุดลาดตระเวนใช้จ่ายตามความเป็นจริง ไม่ใช่ให้ชุดลาดตระเวนจัดหาด้วยตัวเอง เรื่องนี้อาจเป็นปัญหาในเชิงงบประมาณของรัฐบ้าง จึงอาจต้องอาศัยพลังสนับสนุนจากองค์กรเอกชนด้วย
- นโยบายระดับบริหารต้องจริงจังและเข้มแข็ง ต้องได้รับการสนับสนุนในเชิงนโยบายอย่างจริงจัง จากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ผู้บริหารต้องโปร่งใส ใจกว้าง ผู้บริหารต้องพร้อมรับกับข้อมูลในด้านลบและให้ออกาสแก้ไข เช่น การล่าสัตว์ ตัดไม้ ในพื้นที่ ในระยะแรกของการดำเนินการอาจพบปัจจัยคุกคามเป็นปริมาณมาก แต่ต้องให้ออกาสพัฒนาระบบให้เข้มแข็ง แล้วตรวจวัดแนวโน้มปัจจัยคุกคามซึ่งควรจะลดลงเมื่อเวลาผ่านไป จึงไม่ควรลงโทษโยกย้าย โดยไม่ให้ออกาสผู้ปฏิบัติได้แสดงศักยภาพการใช้ระบบนี้
- มีการฝึกทบทวนเป็นระยะ การฝึกทบทวนควรมีเป็นระยะ เพื่อให้เกิดความตื่นตัว ซึ่งการฝึกอบรมเป็นเพียงการเริ่มต้นเท่านั้น ระบบจะเกิดขึ้นจริงได้ต้องอาศัยความจริงจัง และความต่อเนื่องของเจ้าหน้าที่ทุกระดับ ดังนั้นองค์ประกอบระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพ Smart Patrol System ประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบดังภาพที่ ๒ ได้แก่
  ๑. เจ้าหน้าที่ลาดตระเวนต้องได้รับการฝึกอบรมเทคนิคลาดตระเวนและการใช้อุปกรณ์ GPS เข้มทิศแผนที่และแบบฟอร์มบันทึกข้อมูลลาดตระเวน โดยมีระยะเวลาการฝึกอบรมจำนวน ๗ วัน ดังภาพที่ ๓
  ๒. เจ้าหน้าที่ฐานข้อมูลต้องได้รับการฝึกอบรมโปรแกรมฐานข้อมูล SMART เพื่อทำความเข้าใจการใช้งานฐานข้อมูล ดังภาพที่ ๔
  ๓. หัวหน้าหน่วยงานต้องมีการจัดประชุมลาดตระเวนประจำเดือนเพื่อติดตามผลและวางแผนลาดตระเวน โดยทีมลาดตระเวนมีการวางแผนลาดตระเวนร่วมกับผู้ช่วยหัวหน้าและหัวหน้าพื้นที่อนุรักษ์ ดังภาพที่ ๕

ภาพที่ ๔ เจ้าหน้าที่ฐานข้อมูล SMART เข้ารับฝึกการใช้โปรแกรมฐานข้อมูล SMART

ภาพที่ ๕ ทีมลาดตระเวนมีการวางแผนลาดตระเวนร่วมกันนำโดยผู้ช่วยหัวหน้าพื้นที่อนุรักษ์

๒.๔ ประโยชน์ของงานลาดตระเวนแผนใหม่ในพื้นที่อนุรักษ์

ระบบลาดตระเวนแผนใหม่ มีความแตกต่างจากการลาดตระเวนแผนเก่า โดยมีการทำงานที่เป็นระบบมากขึ้น มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ร่วมกับการทำงานลาดตระเวนทำให้ข้อมูลสามารถตรวจสอบได้ และสามารถนำข้อมูลมาใช้วางแผนและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ซึ่งความแตกต่างระหว่างแผนใหม่และแผนเก่านั้น มีความแตกต่างซึ่งเห็นได้ชัดเจนดังนี้

การลาดตระเวนแผนเก่า

- การลาดตระเวนไม่เป็นระบบ ขาดการตรวจวัดทั้งปริมาณและคุณภาพ
- ปัจจัยคุกคามต่าง ๆ ที่ตรวจพบไม่มีการบันทึกหรือไม่มีการเชื่อมโยงกับผลการปฏิบัติงาน
- ขึ้นอยู่กับคำสั่งหรือคุณภาพของผู้บังคับบัญชาในระดับพื้นที่เป็นหลัก
- ขาดระบบการบำรุงขวัญและกำลังใจให้กับเจ้าหน้าที่ลาดตระเวนและไม่ได้รับการฝึกฝนความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจให้มีความพร้อมในการปฏิบัติงาน

การลาดตระเวนแผนใหม่

- ข้อมูลสามารถจับต้องและตรวจสอบได้
- ข้อมูลถูกเรียกใช้ได้ทั้งในอดีตและปัจจุบัน
- ข้อมูลถูกส่งต่อไปยังผู้บริหารระดับสูงได้อย่างทันเหตุการณ์
- นำมาเป็นตัวชี้วัดประสิทธิภาพการทำงานได้อย่างเป็นรูปธรรม
- ข้อมูลมีมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับระดับสากล

บทที่ ๓

องค์ความรู้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการลาดตระเวนพื้นที่ป่าอนุรักษ์

องค์ความรู้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการลาดตระเวนพื้นที่ป่าอนุรักษ์ การเพิ่มประสิทธิภาพการลาดตระเวนพื้นที่อนุรักษ์ มีองค์ประกอบเป็นประเด็นองค์ความรู้ย่อย ดังนี้

๓.๑ องค์ความรู้เรื่องพื้นที่อนุรักษ์

ผู้ที่เกี่ยวข้องการเพิ่มประสิทธิภาพการลาดตระเวนพื้นที่อนุรักษ์ จะต้องรู้รายละเอียดของความเป็นมาของพื้นที่อนุรักษ์ ตั้งแต่การจัดตั้งพื้นที่อนุรักษ์จนถึงปัจจุบัน จะต้องรู้กฎหมายด้านการป่าไม้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งพื้นที่อนุรักษ์ เพราะการบริหารจัดการพื้นที่อนุรักษ์ต่างๆ จะต้องดำเนินการไปภายใต้เจตนารมณ์ของกฎหมายนั้น ๆ และการจัดการภายในพื้นที่อนุรักษ์ในเรื่องการลาดตระเวนก็เป็นสิ่งสำคัญที่เจ้าหน้าที่โดยเฉพาะหัวหน้าพื้นที่อนุรักษ์ต้องมีความรู้ภายในขอบเขตพื้นที่ตัวเองทั้งหมด โดยสามารถอธิบายและเข้าถึงพื้นที่ได้รอบเปอร์เซ็นต์ เพื่อใช้ในการวางแผนงานลาดตระเวนได้ทันทั่วทั้ง การวางแผนการจัดการควมมีการแบ่งส่วนการจัดการในพื้นที่ให้ชัดเจน ควมมีการแบ่งโซนส่วนพื้นที่จัดการให้ชัดเจน โดยแต่ละส่วนการจัดการควมมีหน่วยพิทักษ์ป่า กำลังพลและอุปกรณ์ในการลาดตระเวนพร้อมในการปฏิบัติงาน

๓.๒ องค์ความรู้ด้านการสื่อสารภายในองค์กร

การทำงานลาดตระเวน หัวใจหลักสำคัญ คือการบริหารงานระหว่างบุคคล ตั้งแต่ระดับผู้บริหาร หัวหน้าหน่วยงาน จนถึงระดับปฏิบัติ เนื่องจากงานลาดตระเวนจำเป็นต้องมีการวางแผนลาดตระเวนร่วมกัน ทำงานร่วมกัน มีการรายงานผลการลาดตระเวนต่อผู้บังคับบัญชาอย่างต่อเนื่องและหวังผลจากการรายงานผลเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติต่อเนื่อง ดังนั้นการสื่อสารภายในองค์กรทุกระดับจำเป็นต้องสื่อสารให้ทราบวัตถุประสงค์ที่แท้จริงและผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น ความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินงานการปรับเปลี่ยนทัศนคติและความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าของ ชาตินั้น ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบพื้นที่อนุรักษ์จำเป็นต้องสื่อสารให้ครบถ้วนกับบุคลากรในองค์กร ตั้งแต่ผู้ช่วยหัวหน้าพื้นที่อนุรักษ์ เจ้าหน้าที่ลาดตระเวน ผู้บริหารที่อยู่เหนือผู้รับผิดชอบพื้นที่อนุรักษ์ทุกระดับ

๓.๓ องค์ความรู้ด้านการจัดระบบการลาดตระเวน

ผู้บริหารจัดการพื้นที่อนุรักษ์ต้องมีความรู้ในการจัดระบบลาดตระเวนดังนี้

- ควมมีการแบ่งส่วนการจัดการในพื้นที่ให้ชัดเจนและเหมาะสม
- หน่วยพิทักษ์ป่าทุกหน่วย ในแต่ละส่วนการจัดการ ควมมีความพร้อมทั้งกำลังคน และอุปกรณ์ในการลาดตระเวนได้จริง

- จัดอุปกรณ์การปฏิบัติงานให้แต่ละหน่วยพิทักษ์ป่า ได้แก่ เครื่องบันทึกพิกัดภูมิศาสตร์ หรือ GPS กล้องถ่ายภาพดิจิทัล เข็มทิศ แผนที่ แบบบันทึกข้อมูลลาดตระเวน
- อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ที่เก็บฐานข้อมูลลาดตระเวน ใช้เพื่อประมวลผลการลาดตระเวน
- ห้องปฏิบัติการ (Operation room) ใช้เป็นที่เก็บฐานข้อมูลลาดตระเวน แผนที่ติดผนังใช้วางแผน และประชุมเจ้าหน้าที่ลาดตระเวน (ข้อนี้สามารถปรับให้เข้ากับสภาพการณ์ในแต่ละพื้นที่ได้)
- ในทางปฏิบัติงานจริงในพื้นที่อนุรักษ์ การบันทึกข้อมูลลาดตระเวนต้องทำตามแบบฟอร์มมาตรฐาน
- การบันทึกข้อมูลต้องมีความสม่ำเสมอ ทั้งปริมาณวันลาดตระเวน และพื้นที่ครอบคลุมในแต่ละส่วนการจัดการพื้นที่
- ระยะทางการลาดตระเวนในแต่ละเดือนควรได้ระยะทางไกล (ไม่ควรเดินแคบๆ หน่วย)
- เส้นทางลาดตระเวนควรกระจายครอบคลุมพื้นที่ในส่วนการจัดการของตนเอง (ควรเดินลาดตระเวนในเส้นทางที่ไม่เคยเดินด้วย)
- ควรมีการประชุมประจำเดือนของหัวหน้าชุดลาดตระเวน เพื่อนำเสนอและสรุปผลงานรายเดือน ให้กับผู้บังคับบัญชา
- การบันทึกข้อมูลของเจ้าหน้าที่ลาดตระเวน เป็นการบันทึกข้อมูลปัจจัยคุกคาม และนิเวศวิทยาแบบคร่าวๆ ในขณะที่ทำการลาดตระเวนเป็นหลัก จึงไม่ใช่เป็นการบันทึกแบบงานวิจัยของนักวิทยาศาสตร์

๓.๔ องค์ความรู้เรื่องเครื่องมือและเทคโนโลยี

ระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพ เป็นระบบที่ทำงานภายใต้พื้นฐานวิทยาศาสตร์ มีข้อมูลที่สามารถจับต้องได้โดยอาศัยเทคโนโลยี การประยุกต์ใช้งานและการใช้ประโยชน์ในการนำเสนอและรายงานผล ได้แก่ เครื่องรับสัญญาณดาวเทียม หรือ GPS กล้องถ่ายภาพดิจิทัล เครื่องประมวลผล โปรแกรมการประมวลผล การใช้ Application Smart Patrol ในการกรอกข้อมูลลาดตระเวนแทนการกรอกในแบบฟอร์มบันทึกข้อมูลแบบกระดาษ การใช้กล้องดักถ่ายภาพทั้งระบบสัญญาณปิด และระบบสัญญาณเปิด (NCAPs) การใช้แผนที่ภาพถ่ายดาวเทียม และการใช้โดรน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนต้องได้รับการฝึกฝนอบรมวิธีการใช้งาน บุคคลที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีองค์ความรู้เพื่อนำมาใช้ปฏิบัติงาน โดยเฉพาะการใช้เครื่องรับสัญญาณดาวเทียมหรือ GPS มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่เจ้าหน้าที่ลาดตระเวนต้องเรียนรู้และนำไปใช้ได้

- องค์ความรู้ด้าน GPS สามารถเรียนรู้ได้จากคู่มือเทคนิคการลาดตระเวนเชิงคุณภาพเพื่อการจัดการพื้นที่อนุรักษ์

- กล้องถ่ายภาพดิจิทัล หลักการถ่ายภาพที่ถูกต้องหรือการได้มาของภาพที่สามารถใช้งานได้นั้นต้องได้รับคำแนะนำหรือฝึกอบรมการใช้กล้องถ่ายภาพจากผู้ที่มีความรู้ในเรื่องการถ่ายภาพก่อน เนื่องจากกล้องถ่ายภาพดิจิทัลเป็นอุปกรณ์ที่มีฟังก์ชันการใช้งานหลายอย่าง ต้องได้รับคำแนะนำจากผู้มีความรู้ก่อนการใช้งาน
- เครื่องประมวลผล โปรแกรมการประมวลผล การประมวลผลจากข้อมูลที่ได้บันทึกลงในเครื่องประมวลผลหรือโปรแกรมการประมวลผล ต้องได้รับการฝึกอบรมการใช้งานโปรแกรมก่อนเนื่องจากโปรแกรมมีความซับซ้อนของโครงสร้างฐานข้อมูล และต้องสร้างความเข้าใจให้กับผู้ใช้งานให้สามารถลงบันทึกข้อมูลและประมวลผลออกมาเพื่อนำไปใช้วางแผนดำเนินงานต่อไปได้
- การใช้ Application Smart Patrol ทางสมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่า WCS ประเทศไทยเคยได้มีการพัฒนาสร้าง Application ที่มีโครงสร้างการใช้งานเหมือนกับแบบฟอร์มบันทึกข้อมูลลาดตระเวนแบบกระดาษ และได้มีการฝึกอบรมการใช้งานให้กับเจ้าหน้าที่ลาดตระเวนมาก่อนหน้านี้แล้ว ผลการฝึกอบรมการใช้งานเจ้าหน้าที่ที่มีความเข้าใจดี แต่มีปัญหาอุปสรรคคือเรื่องอุปกรณ์ที่รองรับการใช้งาน Application มีการชำรุดเนื่องจากการใช้งานที่หนักในสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวย คือในป่าทึบ ที่มีสภาพอากาศชื้น ทำให้เครื่องชำรุดง่าย อีกประการสำคัญ คือราคาของเครื่องค่อนข้างแพง ทำให้การจัดซื้อจึงเป็นไปได้ยาก

ประโยชน์ของ Application Smart Patrol

๑. สามารถบันทึกข้อมูลลงใน Application ได้โดยไม่ต้องใช้แบบฟอร์มบันทึกข้อมูลลาดตระเวนแบบกระดาษ ซึ่งทำให้สิ้นเปลือง
๒. ข้อมูลที่ถูกบันทึกลงใน Application สามารถดาวน์โหลดผ่านสายเคเบิ้ลลงในโปรแกรม SMART ในคอมพิวเตอร์โดยตรงได้เลย ไม่ต้องนำรายละเอียดจากแบบฟอร์มบันทึกข้อมูลลาดตระเวนแบบกระดาษมาบันทึกลงในโปรแกรม
๓. สะดวกต่อการทำงานของเจ้าหน้าที่ในภาคสนาม

ข้อเสียของ Application Smart Patrol

๑. อุปกรณ์รองรับการใช้งานมีจำกัด
  ๒. ใช้พลังงานแบตเตอรี่มาก
  ๓. หากการดูแลอุปกรณ์ไม่ดีพอ ส่งผลให้เครื่องชำรุดได้ง่าย
- การใช้กล้องดักถ่ายภาพทั้งระบบสัญญาณปิด และระบบสัญญาณเปิด (NCAPs)
- การใช้กล้องดักถ่ายภาพมี ๒ ระบบ ได้แก่ ระบบไม่ใช้สัญญาณในการส่งภาพ และระบบใช้สัญญาณในการส่งภาพถ่าย
๑. ระบบไม่ใช้สัญญาณในการส่งภาพ ใช้ในกรณีพื้นที่ที่ไม่มีสัญญาณโทรศัพท์ หรือสัญญาณ Wi-Fi ใช้วิธีการติดตั้งกล้องในที่ลับตาเพื่อแอบดักถ่าย เมื่อมีคนเดินผ่านหรือมีสิ่งเคลื่อนไหวผ่านหน้ากล้อง กล้องจะ

ถ่ายภาพและถูกบันทึกไว้ในการ์ดภายในตัวกล้อง และนำการ์ดออกจากกล้องมาโหลดลงในคอมพิวเตอร์ ซึ่งระบบนี้มีข้อจำกัดคือ ไม่สามารถรับภาพทันทีส่งผลการจัดการที่ไม่ทันท่วงทีต่อเหตุการณ์

๒. ระบบใช้สัญญาณในการส่งภาพ ทั้งที่มีสัญญาณโทรศัพท์ หรือสัญญาณ Wi-Fi ใช้วิธีการติดตั้งกล้องในที่ลับตาเพื่อแอบถ่ายภาพ เมื่อมีคนเดินผ่านหรือมีสิ่งเคลื่อนไหวผ่านหน้ากล้อง กล้องจะถ่ายภาพและถูกบันทึกไว้ทั้งในการ์ดภายในตัวกล้อง และส่งภาพไปยังพื้นที่รองรับ เช่น ใน Server หรือคอมพิวเตอร์ และในโทรศัพท์มือถือที่รองรับภาพถ่าย ซึ่งต้องมีการตั้งค่ารองรับไว้ก่อนหน้า มีพื้นที่เช่า Server ให้ภาพส่งไปเก็บไว้ ส่วนในโทรศัพท์มือถือต้องติดตั้ง Application ไว้รองรับภาพถ่าย ซึ่งวิธีนี้จะได้ภาพทันทีที่ถ่ายภาพได้ ทำให้ส่งผลต่อการจัดการวางแผนลาดตระเวนได้ทันท่วงทีต่อเหตุการณ์ และอีกประการเจ้าหน้าที่ลาดตระเวนมีจุดเป้าหมายการทำงานชัดเจนขึ้น เกิดผลสำเร็จในการจัดการปัจจัยคุกคามได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ปัจจุบันได้มีการปรับโครงสร้างฐานข้อมูลในโปรแกรม SMART ให้มีการรองรับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ NCAPs เพื่อนำข้อมูลจาก NCAPs มาใช้ในการวางแผนร่วมกับงานลาดตระเวนปกติ เนื่องจากรูปแบบการกระทำผิดของคนในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยน และมีกลยุทธ์เทคนิคเพิ่มมากขึ้น ซึ่งรูปแบบการเดินลาดตระเวนปกติอาจไม่ทันต่อสถานการณ์ การบริหารจัดการภายในพื้นที่อนุรักษ์จึงจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์ให้ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

- การใช้แผนที่ภาพถ่ายดาวเทียม

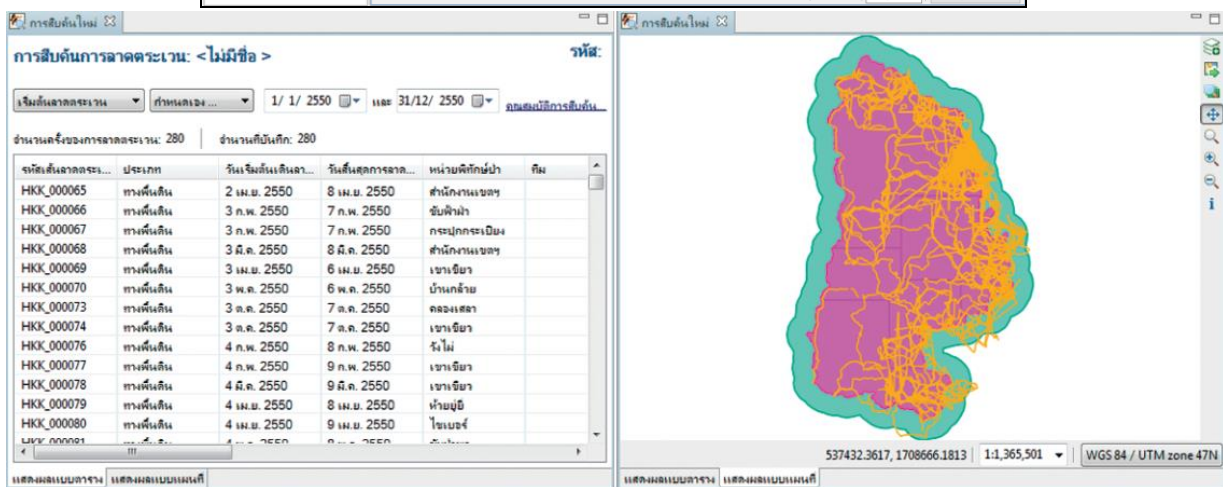
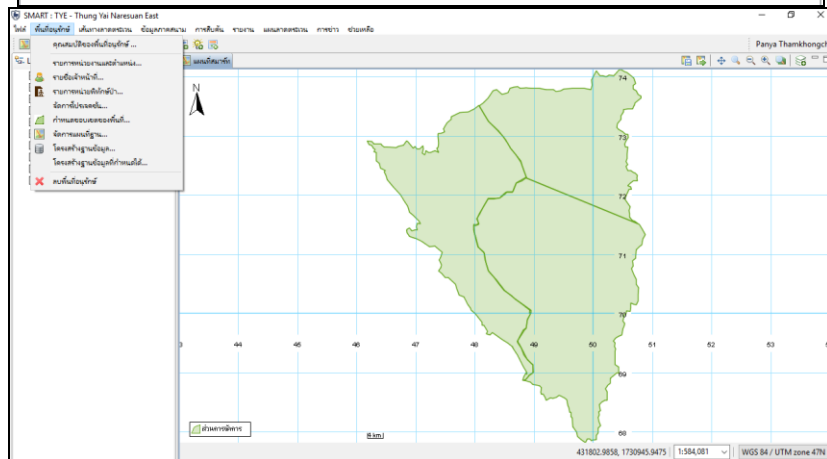
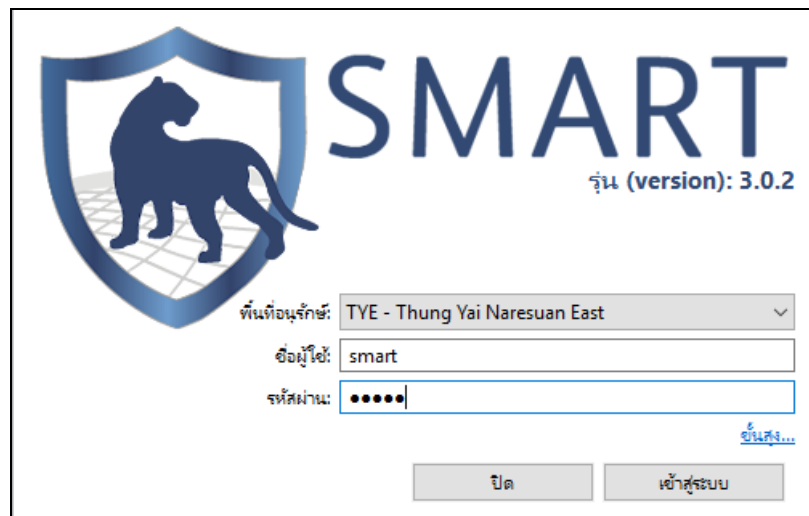
การใช้ประโยชน์จากข้อมูลระยะไกลด้วยดาวเทียม ปัจจุบันได้มีการใช้เทคโนโลยีการสำรวจระยะไกล (Remote sensing) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลโดยไม่ต้องสัมผัสกับสิ่งเหล่านั้น นั่นคือเราสามารถหาวัตถุชนิดใดๆ ได้จากลักษณะการสะท้อนของพลังงานแม่เหล็กไฟฟ้าที่สะท้อนหรือแผ่ออกจากวัตถุชนิดนั้นๆ เข้ามาใช้ในการสำรวจพื้นที่ที่มีข้อจำกัดทางด้านการเข้าถึงด้วยการเดินเท้า หรือในการวางแผนเพื่อลาดตระเวนพื้นที่ในแต่ละครั้ง ข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียม ภาพถ่ายทางอากาศ หรือแผนที่แสดงเส้นชั้นความสูง (Topology) นั้นมีความจำเป็น เนื่องจากข้อมูลดังกล่าว สามารถบอกถึงข้อมูลพื้นฐานในระดับพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

โดยทั่วไปการใช้ภาพถ่ายดาวเทียมในการสำรวจทรัพยากรป่าไม้ เพื่อตรวจหาการเปลี่ยนแปลงสภาพการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน (พื้นที่บุกรุก) อีกทั้งการใช้ภาพถ่ายดาวเทียม Landsat ระบบ TM ที่สะท้อนการแผ่รังสีของคลอโรฟิลล์ของพืช (สีเขียว) ยังสามารถประเมินหาตำแหน่งของพื้นที่ที่เป็นแหล่งอาหารของสัตว์ป่าได้

อีกทั้งในปัจจุบัน มีเทคโนโลยีใหม่ล่าสุดที่ชื่อว่า (UAV: Unmanned Aerial Vehicle) หรืออากาศยานไร้คนขับ ได้ถูกคิดค้นขึ้นมาสำหรับให้บินสำรวจพื้นที่ หรือปฏิบัติการในพื้นที่เสี่ยงอันตราย ทั้งยังสามารถเข้าถึงพื้นที่ดังกล่าวได้อย่างรวดเร็วกว่าใช้คนจริง และเก็บภาพสถานการณ์จริงพร้อมพิกัดตำแหน่งของพื้นที่ได้ นำมาประกอบรายงานร่วมกับงานลาดตระเวนได้

๓.๕ องค์ความรู้ฐานข้อมูลลาดตระเวน SMART

ระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพ เป็นระบบที่ทำงานภายใต้พื้นฐานวิทยาศาสตร์ มีข้อมูลที่จับต้องได้นั้น จำเป็นต้องมีระบบฐานข้อมูลเพื่อรองรับข้อมูลที่ดี ใช้งานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ผู้ที่พัฒนาระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพ ได้พัฒนาในระดับทั้งเจ้าหน้าที่ลาดตระเวน และระดับเจ้าหน้าที่ฐานข้อมูล พร้อมกับพัฒนาโปรแกรมการจัดเก็บข้อมูลควบคู่ไปพร้อมกัน สำหรับระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพ ได้มีการพัฒนาโปรแกรมฐานข้อมูลมาอย่างต่อเนื่องโดยเริ่มพัฒนาตั้งแต่ ระบบฐานข้อมูล MIKE ในปี ๒๕๔๑ ถึง ๒๕๔๗ ภายใต้โครงการจัดการผืนป่าตะวันตกเชิงระบบนิเวศ หรือ WEFCOM ต่อมา มีการจัดตั้งโครงการจัดการผืนป่ามรดกโลกห้วยขาแข้ง-ทุ่งใหญ่นเรศวรระบบนิเวศ ต่อเนื่องจากโครงการ WEFCOM ปรับปรุงฐานข้อมูลจากระบบ MIKE ต่อเนื่อง ต่อมาในปี ๒๕๕๑ พัฒนาระบบฐานข้อมูลจาก MIKE เป็นระบบฐานข้อมูล MIST และนำมาสู่ยุคมาตรฐานการลาดตระเวนไทยสู่มาตรฐานสากล ในปี ๒๕๕๓ ถึง ๒๕๕๕ จนกระทั่งในปี ๒๕๕๖ ยุคขยายผลการใช้ระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพและฐานข้อมูล SMART ทั้งในไทยและในระดับนานาชาติ ส่วนฝึกอบรม และสำนักอุทยานแห่งชาติได้จัดสรรงบประมาณในการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทั่วประเทศ ให้สามารถใช้และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ SMART ได้ ได้พัฒนามาเป็นระบบฐานข้อมูล SMART และมีการใช้โปรแกรมฐานข้อมูล SMART จนถึงปัจจุบัน ดังภาพที่ ๖

ภาพที่ ๖ โปรแกรมฐานข้อมูล SMART ใช้สำหรับจัดเก็บข้อมูลลาดตระเวนเชิงคุณภาพ

การพัฒนาโปรแกรมจัดเก็บฐานข้อมูลลาดตระเวนแล้วแต่ใช้องค์ความรู้ที่สั่งสมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการกลั่นกรอง เก็บรายละเอียดเพื่อนำมาปรับปรุงให้ได้ฐานข้อมูลที่เหมาะสม สามารถเข้าถึง ประมวลผล และนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล มองเห็นงานลาดตระเวนได้อย่างเป็นรูปธรรม โดย SMART เป็นโปรแกรมที่สนับสนุนหน่วยงานหรือบุคคลอื่นๆ ที่มีส่วนร่วมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ โดยตรงซึ่งช่วยในการปฏิบัติงาน ดังนี้

- ช่วยสร้างแรงจูงใจให้เจ้าหน้าที่ลาดตระเวน โดยใช้ข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำผิดกฎหมายที่เก็บรวบรวม นั้น เพื่อปราบปรามการกระทำการล่าสัตว์ป่าที่ผิดกฎหมาย และการค้าชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามและมีมูลค่าสูง
- ช่วยให้ข้อมูลการลาดตระเวนที่เป็นประโยชน์ต่อการวางแผน และการทำงานในเชิงรุก
- ส่งเสริมความรับผิดชอบและการกำกับดูแลเจ้าหน้าที่ ให้มีมาตรการที่ชัดเจนและเป็นมาตรฐาน ในการดำเนินการบังคับใช้กฎหมาย
- สามารถจัดการพื้นที่และรายงานผลการลาดตระเวนที่เร่งด่วนและนำไปใช้ได้ทันต่อเหตุการณ์ เช่น การส่งชุดลาดตระเวนเข้าไปยังพื้นที่เพื่อตรวจสอบการกระทำผิด เป็นต้น
- ใช้วิธีการมาตรฐานในการเก็บรวบรวมข้อมูล ทำให้สามารถวิเคราะห์ได้ทุกระดับ
- สามารถนำเข้าข้อมูลจากฐานข้อมูลลาดตระเวนเดิมที่มีอยู่ เช่น ฐานข้อมูล MIST เป็นต้น
- สามารถจัดทำรายงานสำเร็จรูปจากรูปแบบที่สะดวก และง่ายต่อการจัดทำ พร้อมส่งรายงาน ประจำเดือนได้อย่างคล่องตัวเป็นประจำทุกเดือน ดังภาพที่ ๗

บทที่ ๔

คู่มือปฏิบัติงานลาดตระเวนเชิงคุณภาพ

คู่มือสำหรับใช้เพื่อปฏิบัติงานลาดตระเวนเชิงคุณภาพ SMART Patrol ประกอบด้วย ๒ ระดับ ได้แก่ ระดับเจ้าหน้าที่ลาดตระเวน และระดับเจ้าหน้าที่ฐานข้อมูล SMART โดยคู่มือทั้งสองฉบับ ได้แก่ คู่มือเทคนิคการลาดตระเวนเชิงคุณภาพสำหรับเจ้าหน้าที่ลาดตระเวน และคู่มือการใช้โปรแกรมฐานข้อมูลสำหรับเจ้าหน้าที่ฐานข้อมูล คู่มือทั้ง ๒ ระดับได้มีการพัฒนาควบคู่กันมาอย่างต่อเนื่อง

คู่มือเทคนิคการลาดตระเวนเชิงคุณภาพ เพื่อการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ฉบับนี้ จัดทำขึ้นโดยความร่วมมือระหว่างกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช สมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่า (WCS) ประเทศไทย และคณะวนศาสตร์ เพื่อให้ข้าราชการและลูกจ้างในทุกระดับที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผืนป่าอนุรักษ์ได้ใช้ประโยชน์ รายละเอียดเนื้อหาได้พัฒนาจากคู่มือเทคนิคการตรวจวัดสถานภาพเสือโคร่ง และเหยื่อในการลาดตระเวน (ปี ๒๕๔๘) และคู่มือเทคนิคการลาดกตระเวนแผนใหม่ เพื่อการอนุรักษ์สัตว์ป่า (ปี ๒๕๕๐) โดยใช้ระบบการลาดตระเวนที่ได้รับการพัฒนา ภายใต้ฐานการจัดการข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial Management Information System หรือ MIST) ซึ่งเป็นระบบลาดตระเวนที่ใช้อบรมเจ้าหน้าที่ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ภายใต้โครงการของส่วนฝึกอบรม ในปี ๒๕๕๑ และคู่มือการใช้ฐานข้อมูล SMART ในระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพ ฉบับภาษาไทย เป็นข้อมูลที่แปลและเรียบเรียงจากคู่มือโปรแกรมฐานข้อมูล SMART (Spatial Monitoring And Reporting Tool) ที่ร่วมพัฒนาจากองค์กรอนุรักษ์นานาชาติหลายองค์กร ได้สอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยเป็นหลัก และใช้ข้อมูลจากพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง และผืนป่าตะวันตก เป็นตัวอย่างในทุกบทและทุกขั้นตอนของคู่มือ ดังภาพที่ ๘

ภาพที่ ๘ คู่มือเทคนิคการลาดตระเวนเชิงคุณภาพ เพื่อการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ (ซ้าย) และคู่มือการใช้งานข้อมูล SMART ในระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพ (ขวา) สามารถดาวน์โหลดเพื่อใช้ประกอบการปฏิบัติงานลาดตระเวนและเป็นเอกสารอ้างอิงในงานที่เกี่ยวกับการลาดตระเวนเชิงคุณภาพ ในเว็บไซต์ ของสมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่า WCS ประเทศไทย

บทที่ ๕

ผลการดำเนินการลาดตระเวนเชิงคุณภาพของสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๔

พื้นที่อนุรักษ์ภายใต้ความรับผิดชอบของสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๔ ประกอบด้วย ๑๙ แห่ง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติ ๖ แห่ง อุทยานแห่งชาติ (เตรียมการฯ) ๒ แห่ง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ๔ แห่ง วนอุทยาน ๖ แห่ง และสวนรุกขชาติ ๑ แห่ง การดำเนินงานลาดตระเวนตามระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพของสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๔ มีพื้นที่อนุรักษ์บางแห่งได้ดำเนินการมานานนับเวลาเป็น ๑๐ ปี เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรด้านตะวันออก และมีพื้นที่อนุรักษ์ส่วนใหญ่เพิ่งเริ่มดำเนินการ เนื่องจากความพร้อมของพื้นที่และข้อจำกัดหลายๆ ประการทำให้ไม่สามารถดำเนินการพร้อมกันทั้งหมด ๑๙ แห่งได้ แต่ค่อยๆ เริ่มดำเนินการ โดยพื้นที่ส่วนใหญ่เริ่มดำเนินการในปลายปีงบประมาณ ๒๕๖๑ และมีการใช้ระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพอย่างเป็นระบบในปีงบประมาณ ๒๕๖๒ ซึ่งการดำเนินงานตามระบบมีส่วนประกอบที่ทำให้การดำเนินการเกิดขึ้นได้นั้น ส่วนหนึ่งเกิดจากการจัดตั้งศูนย์ประสานงานลาดตระเวนเชิงคุณภาพภายในสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ โดยมีผู้อำนวยการสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์เป็นผู้อำนวยการศูนย์ฯ ทำให้การดำเนินงานเป็นไปในทางทิศทางการก้าวหน้า ภาพศูนย์ประสานงานลาดตระเวนเชิงคุณภาพ ดังภาพที่ ๙ นอกจากนี้สิ่งที่สำคัญพื้นที่อนุรักษ์ได้รับงบประมาณสนับสนุนงานลาดตระเวน พร้อมทั้งอุปกรณ์ภาคสนาม เช่น เครื่องกำหนดพิกัดตำแหน่ง หรือ GPS เป็นต้น พร้อมทั้งได้รับการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ลาดตระเวน และเจ้าหน้าที่ฐานข้อมูล ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญหลักของการทำงานในด้านการพัฒนาบุคลากร

ผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ และ ๒๕๖๒ ข้อมูลการดำเนินงานระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพของพื้นที่อนุรักษ์ในสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๔ ดังตารางที่ ๑ ปริมาณการลาดตระเวนของพื้นที่อนุรักษ์ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๖๒ ดังตารางที่ ๒ กราฟแสดงจำนวนวันลาดตระเวน ดังภาพที่ ๑๐ และกราฟแสดงจำนวนระยะทางลาดตระเวน ดังภาพที่ ๑๑ ภาพแผนที่การเดินลาดตระเวนครอบคลุมพื้นที่ที่เป็นกริด หากเดินผ่านพื้นที่บริเวณใดมากความเข้มของกริดก็ยิ่งเข้ม และถ้าเดินลาดตระเวนครอบคลุมทั้งหมดของพื้นที่ การครอบคลุมของกริดก็จะครอบคลุมทั้งหมดของพื้นที่เช่นเดียวกัน ดังภาพการเดินครอบคลุมพื้นที่ปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ดังภาพที่ ๑๒ และปีงบประมาณ ๒๕๖๒ ดังภาพที่ ๑๓

ตารางที่ ๑ การดำเนินงานระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพของพื้นที่อนุรักษ์ในสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๔

ลำดับ	พื้นที่อนุรักษ์	จำนวน ทีม	เริ่มระบบ SMART		รับงบประมาณ		ใช้ ฐานข้อมูล SMART
			เดือน	ปี	เดือน	ปี	ปี
๑	ขสป.ทุ่งใหญ่นเรศวร	๑๐	มกราคม	๒๕๕๐	กรกฎาคม	๒๕๖๑	๒๕๕๐
๒	ขสป.อัมพาง	๑๗	มกราคม	๒๕๕๔	กรกฎาคม	๒๕๖๑	๒๕๕๔
๓	ขสป.แม่ตื่น	๘	กรกฎาคม	๒๕๕๘	พฤษภาคม	๒๕๖๑	๒๕๕๘
๔	ขสป.ถ้ำเจ้าราม	๑๐	มีนาคม	๒๕๖๑	ตุลาคม	๒๕๖๑	๒๕๖๑
๕	อช.แม่เมย	๔	กุมภาพันธ์	๒๕๖๑	กุมภาพันธ์	๒๕๖๑	๒๕๖๑
๖	อช.ลานสาง	๔	กุมภาพันธ์	๒๕๖๑	กุมภาพันธ์	๒๕๖๑	๒๕๖๑
๗	อช.รามคำแหง	๕	ตุลาคม	๒๕๖๑	ธันวาคม	๒๕๖๑	๒๕๖๑
๘	อช.ศรีสัชนาลัย	๖	กุมภาพันธ์	๒๕๖๑	ธันวาคม	๒๕๖๑	๒๕๖๑
๙	อช.ตากสินมหาราช	๒	กุมภาพันธ์	๒๕๖๑	กุมภาพันธ์	๒๕๖๑	๒๕๖๒
๑๐	อช.ขุนพะวอ	๔	กุมภาพันธ์	๒๕๖๑	กุมภาพันธ์	๒๕๖๑	๒๕๖๒
๑๑	อช.น้ำตกพาเจริญ(เตรียมฯ)	๓	กุมภาพันธ์	๒๕๖๒	ไม่ได้รับ	-	๒๕๖๒
๑๒	อช.ดอยสอยมาลัย(เตรียมฯ)	๑	กุมภาพันธ์	๒๕๖๒	ไม่ได้รับ	-	๒๕๖๒
๑๓	วน.พระธาตุห้วยลึก	๑	กุมภาพันธ์	๒๕๖๒	ไม่ได้รับ	-	๒๕๖๒
๑๔	วน.แก่งห้วยตาก	๑	กุมภาพันธ์	๒๕๖๒	ไม่ได้รับ	-	๒๕๖๒
๑๕	วน.ห้วยแม่ไข	๑	กุมภาพันธ์	๒๕๖๒	ไม่ได้รับ	-	๒๕๖๒
๑๖	วน.ถ้ำตะโคะบี้	๑	มีนาคม	๒๕๖๒	ไม่ได้รับ	-	๒๕๖๒
๑๗	วน.น้ำตกปะละทะ	๑	กุมภาพันธ์	๒๕๖๒	ไม่ได้รับ	-	๒๕๖๒
๑๘	วน.ถ้ำลมถ้ำวัง	๑	กุมภาพันธ์	๒๕๖๒	ไม่ได้รับ	-	๒๕๖๒
๑๙	สวนรุกขชาติเขาดินไพรวัน	๑	มีนาคม	๒๕๖๒	ไม่ได้รับ	-	๒๕๖๒

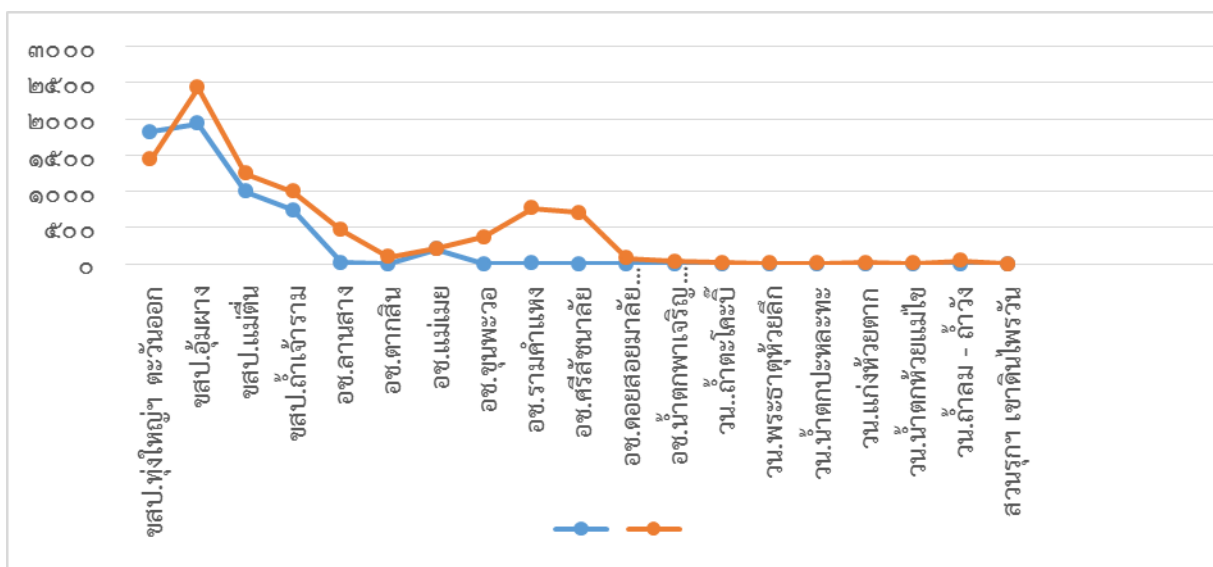
ตารางที่ ๒ ปริมาณการลาดตระเวนของพื้นที่อนุรักษ์ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๖๒

พื้นที่อนุรักษ์	จำนวนครั้ง		จำนวนวัน		ระยะทาง(กม.)	
	๒๕๖๑	๒๕๖๒	๒๕๖๑	๒๕๖๒	๒๕๖๑	๒๕๖๒
ขสป.ทุ่งใหญ่นเรศวร	๒๘๑	๒๒๘	๑๘๒๒	๑,๔๓๗	๑๔,๗๒๒.๐๔	๑๐,๓๖๖.๐๗
ขสป.อุ้มผาง	๙๒๖	๙๑๙	๑๙๓๑	๒,๔๒๘	๑๕,๑๕๖.๐๔	๑๗,๖๗๔.๗๒
ขสป.แม่ตื่น	๔๕๘	๕๑๘	๙๙๘	๑,๒๔๖	๑๘,๓๐๗.๖๔	๑๙,๕๕๖.๓๓
ขสป.ถ้ำเจ้าราม	๓๔๑	๔๗๖	๗๔๑	๙๙๔	๔,๙๔๙.๒๗	๖,๕๖๑.๒๙
อช.ลานสาง	๑๙	๓๘๔	๑๙	๔๗๐	๔๐๗.๐๒	๖,๙๙๔.๒๙
อช.ตากสิน	๐	๘๑	๐	๙๓	๐	๓,๒๙๔.๐๐
อช.แม่เมย	๑๘๘	๒๑๑	๑๙๘	๒๑๐	๒,๔๙๐.๖๘	๓,๒๖๒.๓๙
อช.ขุนพะวอ	๐	๓๔๓	๐	๓๗๒	๐	๗,๐๖๕.๘๒
อช.รามคำแหง	๕	๔๓๒	๕	๗๖๕	๑๒๒.๖๓	๓,๖๒๖.๘๓
อช.ศรีสัชนาลัย	๐	๒๔๙	๐	๗๐๙	๐	๙,๗๙๙.๒๒
อช.ดอยสอยมาลัย (เตรียมฯ)	๐	๔๖	๐	๗๓	๐	๑,๐๗๐.๘๗
อช.น้ำตกพาเจริญ (เตรียมฯ)	๐	๓๒	๐	๓๔	๐	๗๓๑.๒๗
วน.ถ้ำตะเคียน	๐	๑๑	๐	๑๒	๐	๗๒.๐๖
วน.พระธาตุห้วยลึก	๐	๙	๐	๙	๐	๓๓.๖๕
วน.น้ำตกปะหละทะ	๐	๕	๐	๕	๐	๑๘.๐๕
วน.แก่งห้วยตาก	๐	๑๔	๐	๑๔	๐	๑๔๔.๙๗
วน.น้ำตกห้วยแม่ไข	๐	๔	๐	๔	๐	๓๖.๑๙
วน.ถ้ำลม - ถ้ำวัง	๐	๑๗	๐	๔๕	๐	๑๒๗.๖๖
สวนรุกขา เขาดินไพรวัน	๐	๑	๐	๑	๐	๓.๔๐

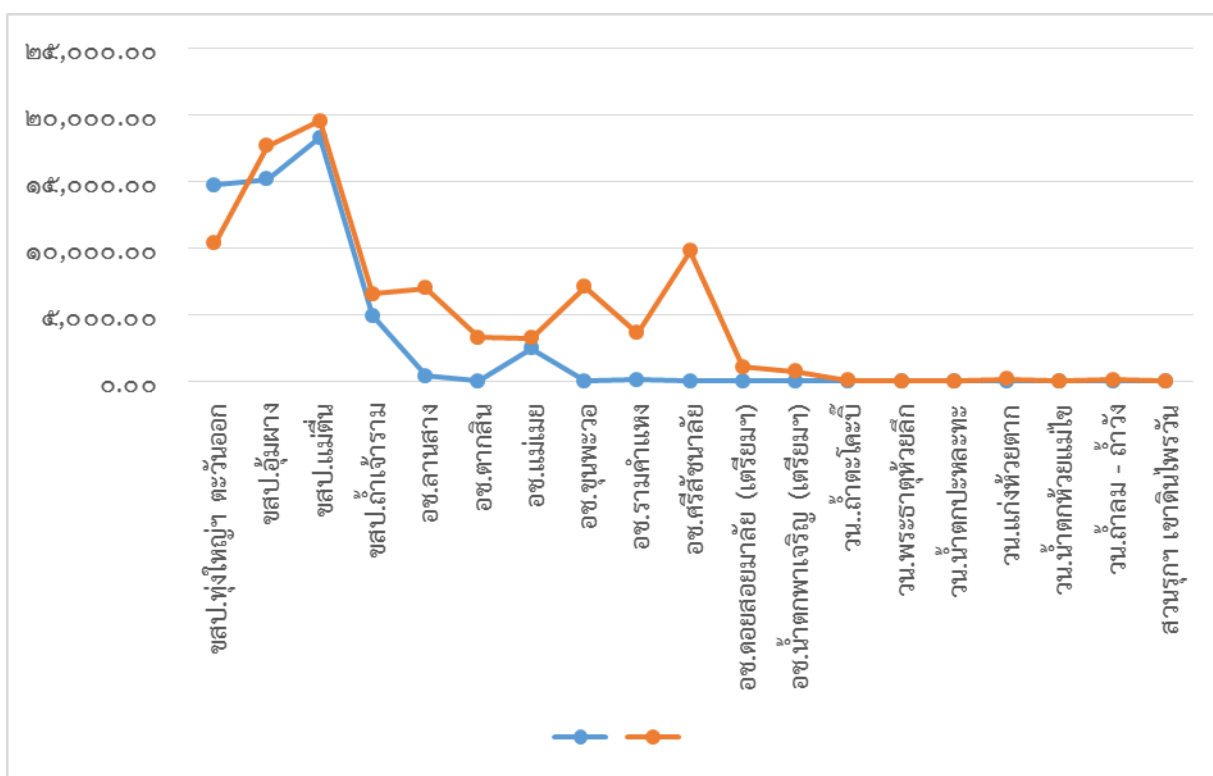
จากตารางจะเห็นว่าพื้นที่ส่วนใหญ่เริ่มดำเนินการลาดตระเวนตามระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพใน
ปีงบประมาณ ๒๕๖๒ ถึงแม้จะได้รับงบประมาณตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๖๑ เนื่องจากความพร้อมดำเนินการ
ยังไม่มี ได้แก่ ความเข้าใจในระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพ การสนับสนุนความเข้าใจในระบบงานลาดตระเวน
จากสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ หรือแม้กระทั่งจากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เมื่อหลังจากได้รับ
งบประมาณฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ และการจัดตั้งศูนย์ประสานงานลาดตระเวนเชิงคุณภาพภายในสำนักบริหาร
พื้นที่อนุรักษ์ ทำให้พื้นที่ที่ได้รับงบประมาณสามารถดำเนินการตามเป้าหมายได้ในปีงบประมาณ ๒๕๖๒

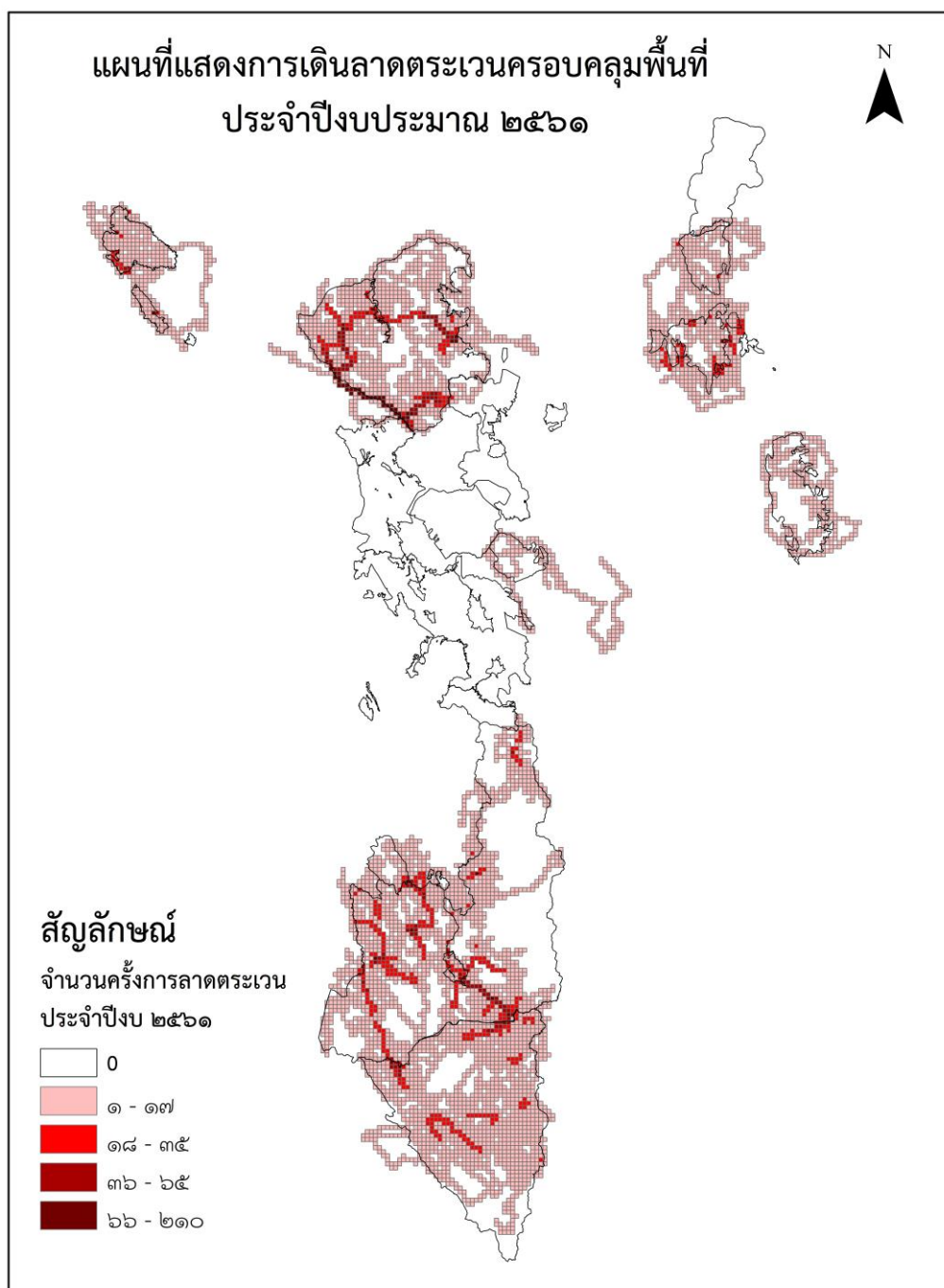
ภาพที่ ๙ ศูนย์ประสานงานลาดตระเวนเชิงคุณภาพสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๔ และมีการประชุมทางไกลผ่านวิดีโอกับศูนย์ลาดตระเวนเชิงคุณภาพของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

ภาพที่ ๑๐ จำนวนวันลาดตระเวนของพื้นที่อนุรักษ์ ๑๙ แห่ง ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ และปี ๒๕๖๒

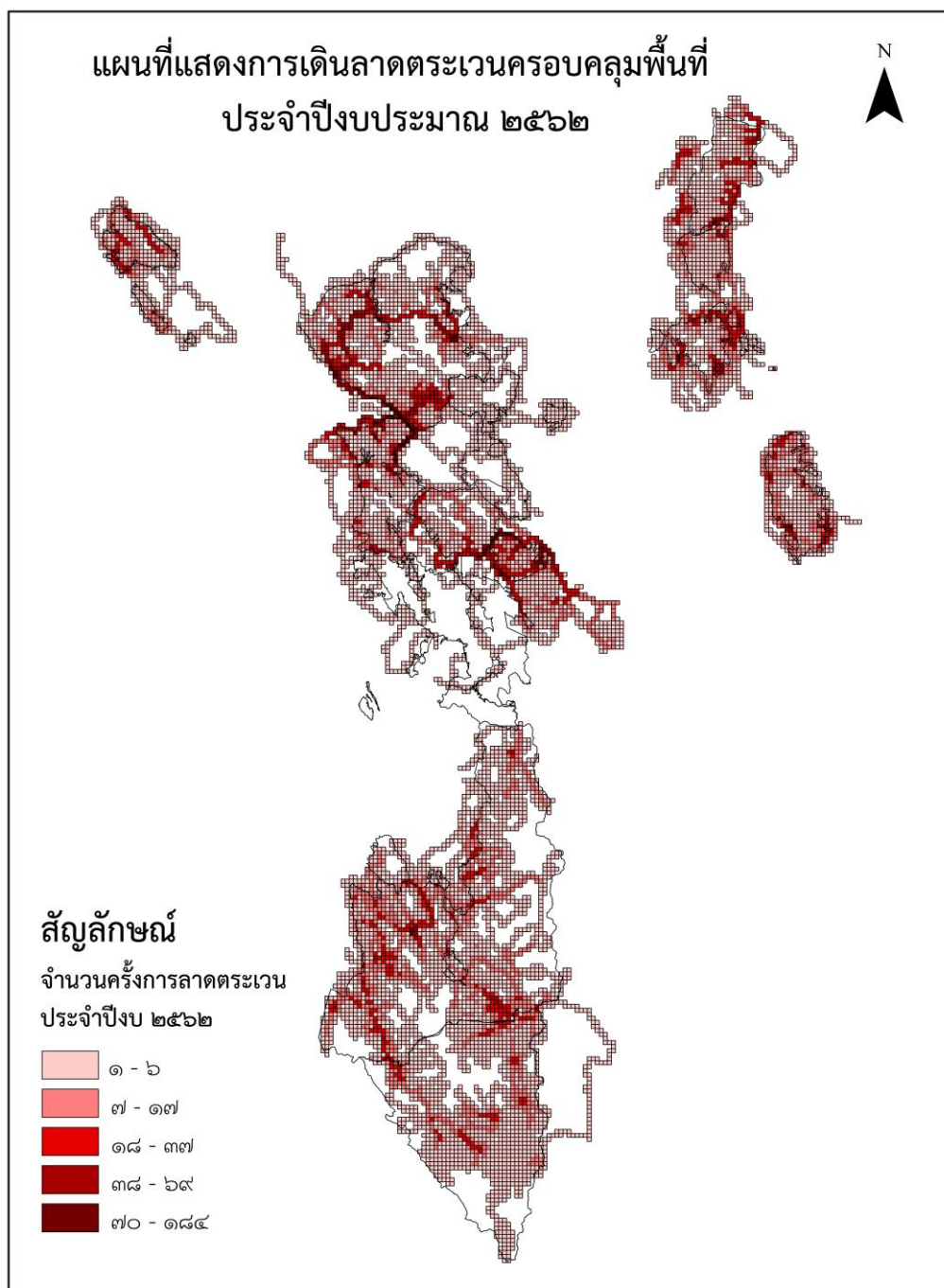

ภาพที่ ๑๑ จำนวนระยะทางลาดตระเวน (กม.) ของพื้นที่อนุรักษ์ ๑๙ แห่ง ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ และปี ๒๕๖๒

ภาพที่ ๑๒ แผนที่แสดงการครอบคลุมการเดินทางตลาดตระเวนของพื้นที่อนุรักษ์ ๑๙ แห่ง ของสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๔ ระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๖๐ ถึง กันยายน ๒๕๖๑

ภาพที่ ๑๓ แผนที่แสดงการครอบคลุมการลาดตระเวนของพื้นที่อนุรักษ์ ๑๙ แห่ง ของสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๔ ระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๖๑ ถึง กันยายน ๒๕๖๒

บทที่ ๖

การถ่ายทอดองค์ความรู้

การถ่ายทอดองค์ความรู้เป็นการจัดการองค์ความรู้ ที่มีกระบวนการแบ่งปันความรู้ ความรู้จะถูกถ่ายทอดจากผู้รู้ไปยังกลุ่มคนหรือองค์กรที่ต้องการความรู้ ความรู้ที่ถูกถ่ายทอดมักเกี่ยวข้องกับผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดโดยตรง จึงจะทำให้องค์ความรู้ถูกนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง การถ่ายทอดความรู้ยังเป็นเครื่องพิสูจน์ถึงการทำงานร่วมกันระหว่างคนภายในองค์กร และระหว่างองค์กร

ผู้ที่มีหน้าที่ถ่ายทอดองค์ความรู้จำเป็นต้องมีความรู้ โดยได้รับการเรียนรู้ และฝึกฝนมาก่อน พร้อมกับมีประสบการณ์การใช้องค์ความรู้ในการปฏิบัติงานจนเกิดความเชี่ยวชาญ สามารถมองเห็นปัญหาอุปสรรค ข้อดีและข้อเสีย แล้วนำมาปรับแก้ไขจนองค์ความรู้มีความสมบูรณ์ หลังจากนั้นจึงนำมาถ่ายทอดต่อให้กับผู้อื่น ได้อย่างไม่มีข้อกังขา

สำหรับระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพ หรือ SMART Patrol เป็นระบบลาดตระเวนแผนใหม่ที่มีการปรับปรุงและพัฒนาจากระบบลาดตระเวนแผนเก่า ซึ่งก็ใช้เวลาไม่น้อยในการมองเห็นข้อด้อย และปัญหาของการทำงานที่ไม่มีประสิทธิภาพ และใช้ข้อด้อยต่างๆ นั้นมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข และมองหาสิ่งใหม่ๆ ที่มีประโยชน์มาใช้ในการปฏิบัติงานจริงในพื้นที่แทน ดังนั้นประสบการณ์จากพื้นที่ที่ใช้ระบบลาดตระเวนแผนเก่ามาก่อนจึงเป็นพื้นที่ที่ทดลองผิดลองถูกในการทำงาน มองเห็นปัญหา ทำการแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนา จะมองเห็นประสิทธิภาพของการทำงานได้ชัดเจนกว่าพื้นที่ที่ยังไม่เริ่มทำงาน ประสบการณ์จึงเป็นองค์ความรู้ที่ดีที่สุด ที่จะใช้นำมาถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่น

พื้นที่ตัวอย่างของการทำงานระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพ คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร มีช่วงเวลาการดำเนินงานลาดตระเวนมายาวนานนับ ๑๐ ปี ประสบปัญหาและอุปสรรค ทั้งทางด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร ด้านการจัดการ และด้านอุปกรณ์ แต่พยายามดำเนินการให้ได้ภายใต้สภาวะขาดแคลนนั่น โดยตั้งต้นการลาดตระเวนในแบบเพิ่มทีละน้อยจนเห็นเป็นรูปธรรม และเพิ่มความชัดเจนของข้อมูลทุกๆ ด้านของพื้นที่ จนขยายผลการดำเนินงานเข้าสู่ระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพได้อย่างสมบูรณ์

๖.๑ กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้

เมื่อมีการดำเนินงานตามระบบได้อย่างสมบูรณ์แล้ว ในขั้นตอนถัดไปจำเป็นต้องมีการถ่ายทอดประสบการณ์ให้กับพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อให้พื้นที่อนุรักษ์ทั้งประเทศมีการทำงานเป็นระบบแบบแผนเดียวกัน เพื่อความเป็นเนื้อเดียวกันของการทำงานระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพ

วิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้ของการทำงานระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพ มีแนวทางการถ่ายทอดด้วยวิธีการฝึกอบรมเป็นหลัก เนื่องจากความรู้ของการทำงานระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพต้องลงมือทำอย่างจริงจัง มีการฝึกฝนและทบทวนอยู่อย่างสม่ำเสมอ การฝึกอบรมเพียงครั้งเดียวนั้นมีอาจการันตีได้ว่าการทำงานระบบ

ลาดตระเวนเชิงคุณภาพจะสมบูรณ์แบบได้ และถึงแม้จะมีการฝึกอบรมทบทวนไปแล้ว ยังต้องมีการตรวจติดตามผลการดำเนินงานอยู่เป็นประจำ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและแก้ไขในส่วนที่ยังผิดพลาด ให้ผลลัพธ์ของการปฏิบัติงานมีความถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้กระบวนการถ่ายทอดความรู้เกิดสัมฤทธิ์ผล

องค์ความรู้ที่จัดให้มีการฝึกอบรมประกอบด้วย ความรู้ทางด้านวิชาการ และด้านเทคนิคการลาดตระเวนจากผู้ที่มีความรู้เฉพาะด้าน ระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพ มีหลักสูตรการฝึกอบรม ๒ หลักสูตร ได้แก่

๑. หลักสูตรเจ้าหน้าที่ลาดตระเวน มีเนื้อหาพื้นฐานการลาดตระเวน ประกอบด้วย การใช้แผนที่ เข็มทิศ เครื่องกำหนดพิกัดตำแหน่ง หรือ GPS แบบฟอร์มบันทึกข้อมูลลาดตระเวน เทคนิคและยุทธวิธีการลาดตระเวนทางทหารที่ปรับมาใช้ในงานป่าไม้ ผู้ที่ให้ความรู้ทางด้านวิชาการ คือ เจ้าหน้าที่จากสมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่าแห่งประเทศไทย และเจ้าหน้าที่จากกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์พืช ผู้ที่ให้ความรู้ทางด้านเทคนิคและยุทธวิธีการลาดตระเวนทางทหาร คือ เจ้าหน้าที่จากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

๒. หลักสูตรเจ้าหน้าที่ฐานข้อมูล มีเนื้อหาการใช้โปรแกรมฐานข้อมูลลาดตระเวน โดยกำหนดลักษณะผู้เข้าฝึกอบรมต้องมีความรู้พื้นฐานด้านคอมพิวเตอร์ การใช้โปรแกรม GIS ผู้ที่ให้ความรู้ฐานข้อมูลลาดตระเวน คือ เจ้าหน้าที่จากสมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่าแห่งประเทศไทย และเจ้าหน้าที่จาก กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์พืช

๖.๒ การถ่ายทอดองค์ความรู้ลาดตระเวนเชิงคุณภาพหลักสูตรที่ ๑

หลักสูตรเจ้าหน้าที่ลาดตระเวนมีช่วงเวลายาวนาน ๗ วัน (ภาพที่ ๑๔, ๑๕) ประกอบด้วย

- วันที่ ๑ การให้ความรู้เรื่องพื้นฐานงานลาดตระเวน การใช้แผนที่และเข็มทิศ
- วันที่ ๒ การใช้เครื่องกำหนดพิกัดตำแหน่ง หรือ GPS
- วันที่ ๓ การใช้แบบฟอร์มบันทึกข้อมูลลาดตระเวน
- วันที่ ๔ เทคนิคยุทธวิธีการลาดตระเวนในวิชา บุคคลทำการรบ
- วันที่ ๕ เทคนิคยุทธวิธีการลาดตระเวนในวิชา การต่อสู้ การตรวจค้นจับกุม
- วันที่ ๖ เทคนิคยุทธวิธีการลาดตระเวนในวิชา อาวุธศึกษา
- วันที่ ๗ เดินป่าภาคสนาม เพื่อประมวลความรู้หลังจากเรียนรู้มาเป็นเวลา ๖ วัน นำความรู้ที่ได้ไปใช้

ปฏิบัติงานลาดตระเวนในพื้นที่จริง

ภาพที่ ๑๔ เจ้าหน้าที่ลาดตระเวนเรียนรู้วิชาการแผนที่ เชื่อมทิศ GPS และแบบฟอร์มบันทึกข้อมูลลาดตระเวน

ภาพที่ ๑๕ เจ้าหน้าที่ลาดตระเวนการเรียนรู้เทคนิค และยุทธวิธีการลาดตระเวน

๖.๓ การถ่ายทอดองค์ความรู้ตลาดตระเวนเชิงคุณภาพหลักสูตรที่ ๒

หลักสูตรเจ้าหน้าที่ฐานข้อมูลตลาดตระเวนมีช่วงเวลาดำหนด ๕ วัน (ภาพที่ ๑๖) ประกอบด้วย

- วันที่ ๑ การให้ความรู้พื้นฐานและประวัติความเป็นมาของฐานข้อมูลตลาดตระเวน ว่ามีพัฒนาการกันมาอย่างไรบ้างตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- วันที่ ๒ – วันที่ ๕ การใช้งานฐานข้อมูลตลาดตระเวน ซึ่งจะประกอบด้วยรายละเอียดการใช้งานฐานข้อมูล โดยแยกเป็นบทเรียน และแต่ละบทเรียนต้องใช้เวลาทั้งหมดไปในการปฏิบัติทั้งสิ้น

ภาพที่ ๑๖ เจ้าหน้าที่ฐานข้อมูลของสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๔ เรียนรู้การใช้โปรแกรมฐานข้อมูลตลาดตระเวน

๖.๔ หัวใจสำคัญของการทำงานระบบตลาดตระเวนเชิงคุณภาพเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

การทำงานในระบบตลาดตระเวนเชิงคุณภาพมีองค์ประกอบหลายอย่าง เพื่อจะทำให้ผลการปฏิบัติงานเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล องค์ประกอบสำคัญ ประกอบด้วยการทำงานระดับพื้นที่ที่ต้องเข้มแข็งตั้งแต่หัวหน้าจนถึงเจ้าหน้าที่ การได้รับขวัญและกำลังใจ ได้รับการสนับสนุนที่ดี มีการติดตามผลต่อเนื่อง และแก้ไขปัญหาอุปสรรค เจ้าหน้าที่ตลาดตระเวนที่ได้รับการฝึกอบรมตามหลักสูตร และมีค่าเสบียงอาหาร ซึ่งปัจจุบันถูกผลักดันให้เป็นเรื่องของงบประมาณของรัฐ และในบางครั้งจำเป็นต้องอาศัยพลังสนับสนุนจากองค์กรเอกชนด้วย นโยบายระดับบริหารต้องจริงจังและเข้มแข็ง ต้องได้รับการสนับสนุนในเชิงนโยบายอย่างจริงจังจากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การตรวจวัดความสำเร็จ มีการตรวจวัดจากข้อมูลที่ปฏิบัติจริงในพื้นที่ โดยปราศจากการปิดบังหรือกลบเกลื่อนปัญหา ปริมาณการลาดตระเวนที่ไม่ลดลง มีการทำงานอย่างสม่ำเสมอ นำเสนอข้อมูลที่เป็นธรรม โดยปราศจากความไม่เป็นธรรมจากระดับผู้บริหาร ข้อมูลมีมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับระดับสากล

เอกสารอ้างอิง

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. ๒๕๖๐. คู่มือเทคนิคการลาดตระเวนเชิงคุณภาพ เพื่อการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ โครงการปฏิรูประบบลาดตระเวนพื้นที่อนุรักษ์ตามมาตรฐานระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพ, กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

คู่มือการใช้ฐานข้อมูล SMART ในระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพ, สมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่า WCS ประเทศไทย. ๒๕๕๙.

องค์ความรู้เรื่อง การเสริมสร้างประสิทธิภาพระบบการลาดตระเวนเชิงคุณภาพในพื้นที่อนุรักษ์, DNP-KM TEAM. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. ๒๕๕๔.